

התוכנית האקדמית לקציני צה"ל - עקרונות ומטרות

פרופ' אלון קדיש

מסמך זה הוגש לוועדה
אקדמית שהוקמה
באוניברסיטה העברית בשנת
הלימודים תשס"ג, בראשות
פרופ' שולמית ברזילי, אז
סגנית הדיקן בפקולטה למדעי
הרוח, לבחינת התוכנית
האקדמית של המכללה
לפיתוח טקטי ושל "פז"ם
ברק" שבחסות
האוניברסיטה.

הבנה זו.

הוועידה האקדמית לה הוגש המסמך
אשרה את הערך האקדמי ואת הצורך
בתוכניות לקציני צה"ל והמליצה לפני
הנהלת האוניברסיטה לפתח את לימוד
נושא הצבא והביטחון הלאומי.

התוכנית האקדמית לחניכי המכללה
לפיקוד טקטי היא תוכנית לתואר בוגר
בהיסטוריה (עם דגש על היסטוריה
צבאית) ותוכנית רב-תחומית בנושאי צבא

מסמך זה הוגש לוועדה אקדמית שהוקמה
באוניברסיטה העברית בשנת הלימודים
תשס"ג, בראשות פרופ' שולמית ברזילי, אז
סגנית הדיקן בפקולטה למדעי הרוח,
לבחינת התוכנית האקדמית של המכללה
לפיתוח טקטי ושל "פז"ם ברק" שבחסות
האוניברסיטה.

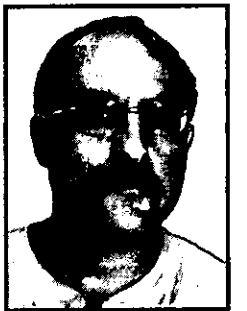
כשהאוניברסיטה העברית החלה את
התקשרותה עם צה"ל בקבלת האחריות
האקדמית על התוכנית של מחזור ז' של
"פז"ם ברק" לא ידעו שני הצדדים -
האוניברסיטה וצה"ל להגדיר בצורה
מדויקת את ערך ההתקשרות בניהם, מעבר
לסיסמאות כלליות בדבר הערך הכללי
שבלימודים אקדמאיים. בצה"ל היה מקובל
להניח שמדובר בראש ובראשונה
בתוכנית שנועדה למשוך מפקדים להמשיך
את שירותם בצה"ל ("תואר ת"ש")
באמצעות לימודים לתואר ראשון
באוניברסיטה יוקרתית. הערך המוסף של
התכנים והמתודות של הקורסים
האקדמאיים היה אולי חשוב אבל משני.
באוניברסיטה דובר במשימה לאומית
חשובה, ששכרה בצידה, תוך הנחה שאין
כל צורך להצדיק קניית ידע.

עם הזמן התהדק הקשר בין המכללות
לאוניברסיטה העברית, קשר שתוצאותיו
הממסדיות הן התוכנית האקדמית לתואר
בוגר של המכללה לפיקוד טקטי והתוכנית
לתואר מוסמך במסגרת "פז"ם ברק".
הניסיון סייע לשני הצדדים להבין טוב
יותר את חשיבות הקשר ויתרונותיו. מסמך
זה מהווה סיכום תמציתי מנקודת ראות
של המנהל האקדמאי של התוכניות
הצבאיות באוניברסיטה העברית של

התוכניות האקדמיות נועדו
להרחיב את אופקי הידע
ולטפח את הסקרנות
האינטלקטואלית של
הקצינים, תוך התמקדות
בנושאים הקשורים בצבא
ובביטחון

וביטחון. לחניכי פז"ם "ברק" מיועדת
תוכנית חלקית לתואר מוסמך בלימודי
צבא וביטחון, במתכונת של תוכנית
אישית.

התוכניות האקדמיות נועדו להרחיב את
אופקי הידע ולטפח את הסקרנות
האינטלקטואלית של הקצינים, תוך
התמקדות בנושאים הקשורים בצבא
ובביטחון, בהקשר הספציפי של צה"ל
ומדינת ישראל. הרחבת האופקים כוללת
הקניית ידע כללי בהיסטוריה של אירופה,
ארצות הברית, המזרח התיכון, עולם

חוקר ומרצה להיסטוריה צבאית
בפז"ם

האיסלאם, העם היהודי והישוב בארץ ישראל בעת החדשה. הקורסים בנושאים אלה נועדו גם להוות רקע לעיון ממוקד יותר בקורסים בהיסטוריה צבאית בכלל ובהיסטוריה של צה"ל ומלחמותיו בפרט. בקורסים בהיסטוריה צבאית, השאיפה היא לעסוק בהיסטוריה הצבאית מפרספקטיבה רחבה, הכוללת מימדים שאינם צבאיים-טכניים בלבד, כמו מדיניות, פוליטיקה, תרבות, חברה וכלכלה. מכיוון שקורסים מונוגרפיים בנושאים הרלוונטיים ממדעי החברה מחייבים קורסי מבוא, תוכנית הלימודים למכללה לפיקוד טקטי כוללת קורסים בשיטות מחקר, סטטיסטיקה, מבוא לכלכלה וכדומה.

אחת המטרות העיקריות של התוכניות היא להבהיר לקצינים הלומדים במכללות את מורכבות הגורמים והתהליכים המעצבים את המציאות הצבאית (כמו גם כל מציאות אנושית אחרת), ואת החשיבות שבהבנת מורכבות זו – ולו רק לצרכים צבאיים מעשיים. מסיבה זו אין בתוכניות בלעדיות לגישה מתודולוגית אחת, אלא ניסיון להבטיח ייצוג לכל הגישות הרלוונטיות לנושא.

מטרה עיקרית נוספת של התוכנית האקדמית לקציני צה"ל היא טיפוחה והכשרתה של עילית משרתת. קצונת צה"ל נמנית על קבוצות העילית המשרתות האחרונות בחברה הישראלית, אם לא האחרונה שבהן, הנהנית עדיין מהסכמה רחבה. יש חשיבות לאומית להכשרתם של קציני צה"ל לתפקיד של קבוצת עילית כזו, בין אם בהיותם במדים ובין אם בחזרתם לחברה האזרחית. התוכניות האקדמיות מבקשות לכן להרחיב ולהעמיק את הבנתם של הקצינים את המציאות הישראלית ואת מקומם בה. לצורך השגתה של מטרה זו, כוללת התוכנית פעילות חינוכית מחוץ למסגרת האקדמית, תחת הכותרת "תרבות הקצין", ובה פרויקט שירות קהילתי.

למספר קורסים אקדמיים יש נגיעה ישירה לצורכי הקצונה בצה"ל, כגון הקורסים במשפט או ביחסי צבא-תקשורת. קורסים אלה, העונים על כל הקריטריונים של קורסים אקדמיים, תורמים לשיפור הכשרתם של הקצינים ולאטרקטיביות של

הקצינים. כל אלה מקבלים חשיבות גדלה והולכת ככל שהקצינים מתקדמים בתפקידים ובתחומי אחריותם. שיפור מיומנויות בסיסיות אלו מהווה אינטרס כללי, וההזדמנות להשיגו באמצעות התוכניות האקדמיות היא בדרך כלל בלתי חוזרת. מסיבה זו, בכל התוכניות יש דגש על כתיבת עבודות. כך, למשל, חניכי המכללה לפיקוד טקטי כותבים לפחות שלוש עבודות סמינריות. לחניכי כל התוכניות ניתנת האפשרות להשתמש בעבודותיהם בניתוח סוגיה צבאית – שהיא חובה בלימודים הצבאיים – כבסיס לכתיבת עבודה סמינריונית.

התוכנית אצל אותם גורמים בצה"ל המחפשים את התועלת הישירה שבלימודים אקדמיים. כך יוצא, שמתוך שיקולים צרים מושגות מטרות משנה חשובות.

בנוסף ללימוד השיטתי של הנושאים בתוכנית האקדמית, מהווים הקורסים דגם מחמיר להוראת נושאים צבאיים שאינם מזכים בניקוד אקדמי, והכלולים במסגרת הלימודים הצבאיים של התוכניות.

שאיפתו של צה"ל היא לקדם תהליך של אקדמיזציה של העיסוק בנושאים צבאיים מתאימים, כמקובל באוניברסיטאות הצבאיות בעולם. כתוצאה מכך, תוכנית המכללה לפיקוד טקטי כוללת מרכיבים אקדמיים שאושרו במסגרת הלימודים הצבאיים, בהיקף של ארבע נקודות זכות. הכוונה היא להגדיל היקף זה לשש נקודות זכות.

קורסים אקדמיים, מעצם טיבם, משפרים את יכולת החשיבה המסודרת והשיטתית, ההבעה בכתב והרגלי הלימוד העצמי של